

ПРИЧА „ДНЕВНИКА“

Самац

Дејан Алексић

(фрагмент из новог рукописа)

Не волим конкурсе. Конкурсе било које врсте. Говоре језиком користи и надметања. Одмеравају се, добацити више и даље од других, стискати палчеве у слаткој јези пред исходом. Ипак, и сам живот је нека врста конкурса а не бих за себе могао рећи да сам гадљив на живот.

Једном сам из знатижеље пратио човека у хипермаркету. Обилазио је рафове без јасног циља, делујући помало изгубљено, као сомнамбул буђењем затечен у лавиринту непознатих улица. Из угла с конзервираном храном споро се преместио према алкохолним пићима, зањихао је у длановима две-три лименке пива вративши их на место, да би се потом журно упутио ка полицима с кућном хемијом. На тренутак сам га изгубио из вида, баш кад је замакао иза преграде са замрзнутим поврћем. Преда мном се испречила породица с колицима натовареним као пред апокалипсу. Мајка би се накратко заустављала клизећи прстом преко списка за набавку, а усљено насмешени отац с напором је одвајао раздражено дете од гомили играчака. Оваква места, помислио сам, овако велике радње са широким робним распоним усмереним на људске потребе, мењају представе о нашој егзистенцији. Кажу нам да је она лака и једноставна. Поручују да је човек вредан одсуства сваке муке. Хипермаркет – лепо уређен албум са сличницама из лагодног живота потрошача, збирка одговора на све захтеве бића, од залогја до тоалетног папира.

Али где се изгубио мој човек? Где је онако расејан залутао у миту о лако доступном спокојству? Ах, ено га с вакумираним паковањем јапанских гљива у рукама. Зурио је у печурке налик форензичару који проучава материјални доказ на месту злочина. Неопрезном посматрачу учинило би се да опажа кулца који чита декларацију на производу. Али ја нисам неопрезни посматрач. Ја сам ухода, подли појединац решен да истера ову ствар до краја. Пратим како загледа влакнасту структуру гљиве, не види је као оброк већ тражи у том случајном сусрету неки дубљи знак. Већ знам поуздано – он уопште није дошао да нешто купи. Овамо га је довукла тајна сила неразмрзивих околности. Можда је у близини чекао неког ко се није појавио. Области се комешају читаве вечери и може бити да је одлучио да овде сачека развој прилика на небесима. Није немогуће ни то да има страх од самоће. Овде је живо и људи накратко стичу осећај да су део заједнице окупљене једнаким смислом... Стао сам иза њега у реду пред касом. Очигледно му је било мало непријатно што је до тог места стигао с празном корпом. Осврнуо се ка полици са оним методички смишљеним асортиманом споредних производа који заокупљају пажњу док чекамо. Чоколадице, жваке, батерије... Ђаво је старомодан, помислих, зато учи од трговаца. Чекање у реду испуњено је унутрашњом расправом са жељама за оним без чега се може. Можда ме је због тога коснуло то што је мој загонетни незнанац дохватио и у корпу убацио паковање кондома. Она породица са још дречећим дечаком била је испред њега. Дечак се изненада окренуо и са занимањем показао на корпу с једним јединим артиклом.

„Хоћу то“, рекао је. Отац је само разлабавио чвор на кравати. Мајка се снашла нешто боље: пружила је синку чоколадног зеку и пропиштала нешто извештаченим гласом, у зекино име. Ухватио сам сев њеног кратког презривог погледа ка субјекту који слабо шта једе али зато, очигледно, јебе. Дошавши на ред, незнанац се узумува пред осмехом касирке. Помислио сам да се однекуд знају, што би сасвим објаснило његово нелагоду. Весна. Тако се звала касирка. Политика великих трговинских ланаца држи до тога да имена радника буду истакнута на униформи, ваљда због илузије блискости с потрошачима. Учи, ђаволе, само учи, помислио сам.

„Честитам, рекла је Весна“, ви сте наш стохиљадити купац и следи вам лепа награда. „Не разумем“, слегнуо је човек раменима, нашта је касирка не мењајући осмех поновила реченицу. Потом је довела извесног Бориса. Стасит момак се појавио с нарачком паковања италијанске тестенине.

„Шта, имамо га?“, упита он.

„Имамо, имамо“, рече Весна. „Стохиљадити.“ Младић се ослободио терета, одјурио негде иза рафова и убрзо се вратио са шерпом. За све то време мој загонетни човек је стајао збуњено, с рукама мало одмакнути од трупа, наизглед прекинут у неком напола обављеном послу. Тачно тако: имали су га.

„Тролитарска инокс шерпа“, објаснила је Весна и, као да диже трофеј, узела посуду до висине свог озареног лица. Покушао сам да замислим колико је то сто хиљада људи. Један не тако мали град? Моћна армада довољна да освоји пола континента? Негде сам наишао на податак да је у текућем рату на истоку Европе до сада пострадао око двеста хиљада људи. Две шерпе. Инокс.

„Шта с тим?“, упитао је човек.

„Ваша је“, рече Весна. „Заслужено ваша.“ Иза ње је Борис климао главом. Каква слика. Весна, Борис и инокс; хромирана шерпа с називом налик на име прокуратора неке римске провинције.

„Али ја нисам конкурисао за шерпу“, замуцнуо човек и схватио да никада за тако кратко време нисам више пута чуо реч шерпа.

„Конкурисали сте самим тим што сте наш купац“, рече Весна и прислони шерпу на његове груди као да му предаје новорођенче. Борис је, по службеној дужности, направио неколико фотографија тог свечаног чина. Убрзо ће га, како му рекосе, примити у канцеларију менаџер смене, да реше једноставну папирологију, а она нека буде љубазан да сачека мало са стране како би каса послужила муштерије у реду који се сада отегао све до смрзнуте бораније.

„Живим сам и не умем да кувам“, рече човек повлачећи се у страну, али касирка је већ била хипнотисана једноличним звуком читавања робних кодова. Борис је одјурио да положи тестенину. Пакујући намирнице у цегер изобличен хошакстим амбалажама, видех како се човек лагано креће ка излазу. Опет је био сам, ником занимљив. Изапштеник који напушта земаљски рај носећи паковање кондома и држећи шерпу за уво. ■

ИНТЕРВЈУ: МАРИЈА АДАМОВ, УМЕТНИЧКА ДИРЕКТОРКА НОМУС-а

Нова лица традиције

Музиколошкиња Марија Адамов, иначе музичка критичарка „Дневника“, као дугогодишњи уметничка директорка Новосадских музичких свечаности пресудно утиче на обликовање репертоара најзначајнијег фестивала класичне музике у региону, који ће ове године бити одржан од 18. до 26. октобра.

● **Номус ће отворити Војвођански симфонијски оркестар, али са нешто другачијим програмом у односу на нека пређашња издања фестивала?**

– Од године своје званичне инаугурације, Војвођански симфонијски оркестар (првобитно под именом Војвођански симфоничари) по својој позицији репрезентативног ансамбла, редовно учествује на Номусу, што ће се на предстојећем фестивалу догодити 23. пут и то с два концерта на отварању и затварању фестивала. Увек с одличним диригентима и инструменталним солистима међународног угледа и каријере, међу којима су били и наши уметници (поменимо само неке, попут Берислава Скендеровића, Александра Марковића, Рите Кинке, Катарине Јовановић, Романа Симоновића, Немање Радловића, или младу Ирену Јосифоску), редовно с одабраним програмом капиталних дела симфонијске и концертантне литературе, ове вечери су по правилу изазивале велико занимање публике. На овогодишњем свечаном отварању, први пут ћемо (као тек трећег вокалног солисту с нашим оркестром на Номусу), с великим очекивањем слушати нашег баритона Жељка Лучића који је од недавно све више присутан у домовини, у којој је, кад су му то уговорене обавезе у Ме-

Фото: Номус

најсуптилнијег вида заједничког музицирања), јер управо она представља, избором стилски дивергентних композиција и најразноликијих интерпретатора, шаролик и интересантан мозаик правог „јединства различитости“, овај жанр и даље представља окосницу Номуса, па и овогодишње фестивалско издање „нуди“ три концерта камерне музике (од два до квинтета). Ипак, већ од 2002 (с првим концертном Војвођанских симфоничара на фестивалу), нови садржаји обухватају и остварења симфонијске и концертантне музике, па на сцену доводе и остале домаће оркестре (Београдску филхармонију, симфонијске оркестре РТС-а и новосадске Академије уметности), да би 2007. то била и Краљевска филхармонија из Стокхолма са чувеним америчким диригентом Аланом Гилбертом и шведским трубачем светског гласа Хаканом Халенбергером. Сада ћемо поново слушати Београдску филхармонију, а од великих, „некамерних“ састава и изванредни Мешовити хор РТС-а с опсежним Литургијом Павела Чеснокова. Што се тиче „комбинације“ симфонијског и камерног звука, најлепши и најновији пример за то доноси избор Војвођанског симфонијског оркестра у ком се на првом концерту 18. октобра налази и композиција камерног жанра, Брамсов *Клавирски квартет бој 1 у ге-молу* у оркестрацији Арнолда Шенберга, односно, први концерт „Роман и пријатељи“ (20. октобра) са Шостаковичевим *Клавирским квинтетом опус 57*, такође дело управо симфонијских размера и сонорности. На другој вечери састава „Роман и пријатељи“, поред *Клавирског квинтета број 1* Ернста фон Дохњанија, чућемо и „оркестарски“ Шуберт *Гудачки квинтет у Це-дуру*, такође симфонијских димензија и звучности.

● **Публика је навикла да Номус увек понуди и концерте који немају предзнак „гласика“?**

– Од почетка потврђујући свој интернационални карактер и облик, Номус је одавно увео и друге жанрове, који су, показало се већ у старту, не само обогатили његову утврђену камерну физиономију, него је успешно и „разбили“, тј. веома проширили и разгранали, удахњујући јој „свежу крв“, нове карактеристике и звучне боје, које се без баријера преплићу с традиционалним репертоаром. Досадашњи фестивалски „искораци“ начињени су у подручје џеза и фолклорне музике и друге привлачно-иновативне облике и аспекте – од балета, фламенка и фада, мјузикла, кореодреме и сличних музичко-сценских форми, до скоро граничних подручја, попут савремене експерименталне и народне музике (потпуно необичних инструментаријума), али и садржаја с употребом визуелног, односно ликовног материјала у мултимедијалним пројектима. Нове идеје „заокрете“ или помаке, донеће сада Квартет „Баланеску“ (с виолинистом Лајком Феликсом као гостом) и пољски вокални састав „Симултанео“ с мултиинструменталистичком Маријом Помјановском која свира и на пољском жичаном инструменту билгорјаска сука, врсти гајди, у програму *Нова лица традиције*, који диригент ансамбла Карол Кисел осмишљава у контексту оригиналног вокално-инструменталног звука, окружења и стваралаштва савременог композитора из Пољске, Литваније и Александре Вребалов из Србије. **Миростав Стajiћ**

Пола века Номуса

● **Да ли се већ припрема следећи, јубиларни фестивал, када Номус обележава пола века постојања?**

– Најновијим издањем Новосадских музичких свечаности заокружујемо једно раздобље и процес, важну етапу постојања, раста и разграњавања фестивала, суочени с обавезом одржавања континуитета и задржавања квалитета, као и тежњом да се фестивал приближи публици, али и она њему. Трудећи се да останемо оригинални, да се не понављамо, с поносом, али и носталгијом, сећамо се плејаде сјајних уметника свих генерација који су протеклих деценија даривали звездане тренутке манифестације. У том смислу и у наредној години, ауторски тим Номуса ће успостављањем деликатне равнотеже између прошлости и савременог тренутка, остати веран историји и поштовати садашњост, верујући да ће у сличном концепту и духу времена, жанровски, и у свеколикој актуелности и разноврсности, поновити и умножити досадашњи квалитет, испуњавајући тако критеријуме и очекивања нових и некадашњих посетилаца Новосадских музичких свечаности.

трополитену и највећим европским оперским кућама дозвољавале, ипак релативно ретко гостовао, и то у београдској и новосадској опери, или на концертима са симфонијским оркестрима РТС-а и новосадске Академије уметности, Београдском филхармонијом и Оркестром Мадленијанума. Уз све хвале за тумачење различитих оперских ликова које славни уметник оживљава с мноштвом динамичких и изражајних нијанси, увек смо истичали наглашену „хуманистичку црту“ његових интерпретација, а сада ћемо га први пут чути у извођењу вокалне лирике Шуберта и Равела, очекујући да и у овом жанру покаже све особености свог величанственог гласа и огромне певачке сензибилности. Дириговаће млади румунски маестро Габријел Бебешелу, с којим је наш оркестар недавно обележио 200 година од рођења Антона Брукнера изводећи његову *Шесту симфонију*.

● **Наставља ли се традиција комбиновања великих формација и камерних састава?**

– Историју Номуса су обележавале различите програмске концепције, смењивала су се добра и тешка времена, али је фестивал наставио да постоји и да се развија, пружајући увек неки од могућих увида у савремене токове музичког извођаштва и стваралаштва. Од почетка тежећи, у првом реду афирмацији камерне музике (тог

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Сто дана
Славко Гордић
(Агора)

У овим дневничким забелешкама професор емеритус др Славко Гордић отвара бројна питања. Шта чине наше дане? Шта сами чинимо, шта нам други чине, у ужем и ширем окружју? Шта покреће нашу свест, дамаре и осећања? Чиме тело, дух и душа узвраћају на позиве и дозиве света? Колико закономерно

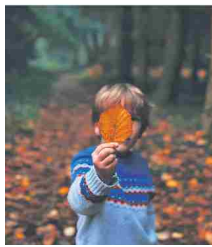

сти, а колико хаоса, има у садржајима, бојама и ритмовима оног у чему и чиме живимо? Шта би, „геолошки“ пресек нашег века, или једног комада времена, открио о нама? Јесмо ли спремниште, пука депонија случајности, па и тричарија, или су се у нама слегли и слежу наноси и трагови судбинског неког збивања? Општег или само нашег? Доиста судбинског или нашом вољом усмеравамо? И колико је у изабраном заправо задатог, а у задатом нашег, непоновљивог и неупоредивог? И да ли нас оно наше – свеједно да ли бирано срцем или вољом – у једном часу неминовно изневерава?

Пут ка слици света
Владислава Гордић Петковић
(КЦВ „Милош Црњански“)

Владислава Гордић Петковић је редовна професорка енглеске и америчке књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду а њено трагање за сликом света, некад насумично а некад планско и етапно, може да почне од Керолове Алисе, па да стигне до Харија Потера. Много је тога знаковитог и важног читаоцу који завири у књиге српске и регионалне књижевности, па трагање – бар једним својим краком – може да води кроз књиге прозе Ђорђа Лебовића, Љубице Мркаљ, Рели Алфандари Пардо, Марка Сосича, Јасминке Петровић, Јулијане Адамовић и Душана Патића, као и до недвосмислено аутобиографских текстова Ђорђа Рандеља и Драгиње Рамадански. Романи Драгана Великића и Мирјане Ђурђевић нису део корпуса књижевности за децу, али опет говоре о детињству: не само о реминисценцијама на једно идилично време, него и о реконструктивним напорима старости да закорачи у другу верзију детињства.

Владислава Гордић Петковић
ПУТ КА СЛИЦИ СВЕТА

Духови
Џон Банвил
(Партизанска књига)

На српском тржишту премијерно се појавио роман Џона Банвила у преводу Наташе Срдић у којем велики ирски писац прати неименованог убицу који, након одслужене затворске казне, живот наставља на ретко насељеном острву у друштву загонетног професора Кројцнера и његовог помоћника Лихта. У њиховом свету влада нека врста нелагодног мира, све док на острво не стигне група бродоломника, што доноси узнемирујуће последице. London Review of Books описује Банвила као „изванредног стилисту који је одувек имао слуха за чудне двосмислености којима је језик прожет – нема савременог писца који је толико проницљив или толико усхићен у погледу неизбежних варки и трикова карактера. Банвилове књиге повезују изузету лирику, непосредност чулних утисака и низ трајних заокупљености природом стварности.“

Džon Banvil
Duhovi
Roman

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ: ТУНИС (3)

Камиље приче

Владимир Пиштало

Керуан

Дошли смо у Ел Џем место амфитеатра. Од њега је саграђена џамија у Керуану. Било је свеже јутро, камен хладан кад седнеш. Путао сам кроз светлости и сенке. Био је то трећи амфитеатар Рима. Кажу да је могао примити 20.000 људи. То је било страшно место смрти. Гладјаторске игре су побиле многе људе и уништиле животињски свет северне Африке.

Ступио сам у двориште џамије у Керуану. Упитали су ме да ли сам муслиман и да ли сам узео авдес. Лепи су били простор и светло. Сећам се атмосфере. Лампе су нам висиле над главама. Неки људи су рецитовали. Неки су читали. Неки су клањали. Неки су лежали. Добро је када када ти се бог налази уз бок и слепоочницу и кад је он дах твог даха.

Били смо у Малмати. Сишли смо у берберску земуну-ресторан. У нишама смо јели кускус са тиквом. Ту су снимали *Ратове звезда*. Било ми је жао што у Банату где су људи такође живели у земунцама нема више ниједне. Макар за туристе.

Стали смо у оази Шебика. Пели се уз црвену клисуру и доле до мутнозелене воде, довољно мало слане да буде питка. Горе су били кланци, доле палме и водоскок. Купили смо минерале и фосиле. По почетку су нам тражили 45 динара, после

је цена била један динар. У џипу сам слушао слатку арапску песму. Онда је Сачмов распарани глас запевао *What a Wonderful World*.

На путу су нам пришли соколари. Сликали смо се са малим и великим соколом.

Девојка из Новог Пазара зрачила је узнемиреном женственошћу. Желела је да се уда. Била је заинтересована за мене док није сазнала да нисам муслиман. Бедуин на коњу је пришао и позвао је да јаше с њим. Она га је загрлила око струка. Црни коњ је прашо кроз пустињу. Он је јахао као Саладин. Фатими се вијорила коса.

Овај човек је прљав – рекао је са гађењем возач Мухамед. Мухамед је био љубоморан.

И - хај!

Пошли смо на возњу џиповима по пустињи. Мансур, наш средовечни возач, тек се оженио. Говорио је о политици. У Судану је нафта, зато тамо праве проблем. Американци су уморни, напашће Иран за 20 година. Звонили ми је у ушима од труцкања. Ретровизор се маглио од прашине. Два момка на задњем седишту су викали:

- И - хај!

Били су незадовољни:

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Запис срећне пловидбе

„Метеж“, Перица Марков (Чигоја штампа, Београд, 2024)

Пише: Сања Перић

Мото збирке на самом почетку поставља узнемирујуће питање из стиха Васка Попе: „Је ли ово наш свет или није“. Поезија Перице Маркова не потиче, дакле, из перспективе онога који преиспитује гостољубивост света или нашу удобност у њему, већ читава идеју припадности свету који је можда туђ. Двојство „јесте“ или „није“ остаје неодгонетнуто и преноси се у песнички репертоар Перице Маркова, где су поларитети чести и постављени један крај другог, као позив на уцеловљење кроз прихватање амбивалентности света. Ово понекад доводи до утиска репетитивности, али истовремено умирује напетост коју супротности обично изазивају – све се на крају изједначава и своди на исто: „И реч и говор / И мржња и љубав / И говор мржња / И реч љубав / И мир = рат / И рат = мир“. Иако то уме да поједностави и банализује израз, уједно и прочишћава од потребе да се језичка алхемија остварује у јазу или провалији између опречних принципа који чине свет. Тако се Марков преображава из песника који треба да сагледа или премости провалију у онога који се сам налази у њој, као у гротлу, мору или реци. Три циклуса у збирци – „У гротлу“, „Дневник једног брода“ и „Неке рибе“ – у потпуности одражавају овакву концепцију.

Уводни циклус, који се састоји само од једне песме, „Не брини“: „Ту сам / Где је / Душа / Где је / И њен живот“, служи као оријентир у свету који можда није наш, али у којем се ипак може наћи своје место. Пратећи своју душу, лирски субјект прво отвара гротло: „Знатичељно / Разочарано // Отварам врата / Отварам прозоре и свет // Да се проветрим / Да се проветримо“. Овакав тип песме представља спој поезика Новиче Тадића и Момчила Настасијевића, видљив у сведеном, збијеном изразу, понекад демонског интензитета. Компаративни потенцијал Настасијевићеве и Тадићеве лирике у савременој критици често се исцрпљује у томе што се сваки згуснут израз посматра као настасијевићевски, а ђавољи мотив

као тадићевски. Овде то, међутим, није случај, јер Марков својом поезијом и отвара и затвара гротло, спасавајући лирског јунака из ништавила, а реч из свеопштег метежа. Ако је Тадићева поезија, према речима Јована Делића, „исдијеђена из мрака краја века и наше новије историје и патње“, онда поезија Перице Маркова представља прикупљање последњих капи у поезију која не опија, али може да утоли жеђ за утехом и лепотом. Песма „Истргнута страница“ из циклуса „Дневник једног брода“, и једна од најуспелијих у књизи, даје управо оно што је истргнуто из историја и дневника, а то је „запис срећне пловидбе“: „молитве уз буру / у срцу морнара // свет око тишине / и само једну утеху / због које се пловило“. Песма „Пловило у метежу“ представља изврсну минијатуру која осликава како се разједињеност и несагласност света утапају једна у другу, попут пловила у мору или гласова у метежу: „Мушки китови / Женске обале // Добри пливачи / Лоше море“.

У циклусу „Неке рибе“ претпањање постаје још гушће и интензивније, али се коначно назире могућност уцеловљења кроз конкретизовану визију улова. Овај циклус је и врхунац збирке, где ниједна песма није слаба, а свака поетска идеја, попут рибе у екосистему, налази оригиналан израз у поетичком систему Перице Маркова. Формални експерименти одвијају се на нивоу суптилне игре, чија је драж у ненаметљивости и непретенциозности израза: „Ти си слатка / стварно слатка / врло слатка // јако слатка / и најслађа / од свих риба / које знам // и то је / мени довољно“ („Бабушка“). Осећај да је *нека риба* довољна онаква каква јесте – била то штука, шаран или сом – и поред претњи од *антирибе* или неухватљивости *ретке рибе*, доноси утеху „због које се пловило“ и због које се заврило у гротло света. Затварање унутрашњег гротла одвија се на мање драматичном, али дубљем и трајнијем нивоу: „ја могу у муљ / муљ / не може у мене“. На тај начин, интегритет лирског јунака остаје неозлеђен и очишћен од „слузаве прождљивости“ риба и људи, а песма, упркос свеprisутном метежу, остаје запис о једној срећној пловидби. ■

ПРИЧА О КЊИГАМА

Тајни пролази кроз време и простор

Пише: Ђорђе Писарев

Ма колико да сматрамо како смо рационални и свесни једине (?) стварности у којој нам је дозвољено да оцивиммо свој живот, увек дође бар један – застрашујући? пријатан? – сан на који не можемо да делујемо, који не можемо свесно да контролишемо и који као да нам казује: извини друже, буди паметан, буди разборит, али ниси ти тај који има надзор и контролу над збиљом у којој опстојаваш. Књижевна дела која бележе такву врсту одступања именују се као фантастика и заузимају добар део књижевног опуса који нам служи не само за задовољство, него и за науку и спознају “како живети”, за упозорење да живот никад није једностран и да два плус два не мора неминовно да буде баш четири.

Звало се то “портал фикшн” или “портал фантази”, или који ли већ модеран назив, на пример, јапански “исекаи” који укључује романи, филмове, мангу, аниме и видео игрице које се врте око расељене особе или људи који су преведени у други свет и морају да преживе у неком другом свету, као што је свет фантазије, сусрећемо се са овим “тајним пролазима” у друге, паралелне стварности чим постанемо довољно свесни да заиста спознајемо и поимамо књижевна дела јер писци и јесу претходници, пионири способни да именују нове феномене.

Запањујуће је лаган прелаз баријере између стварности и маште у оној чувеној бајци о војнику ветерану који је сусрео вештицу па сада обилази дрворед-шуму, иде од стабла до стабла и у сваком од њих сусреће све веће и веће псе док трага за благим али, с друге стране, једноставнији је и уверљивији мотив из Шехерезадине приче о Аладину и 40 разбојника; “Сезаме, отвори се” прелаз је преко – или кроз? – временске баријере, пре шифра то јест језички кључ за отварање врата пећине, него што је некаква већ магија или чудо.

Пристипути и препознавање ових портала разбацаних диљем дивних идеја још лепших литерарних остварења готово су неизбројиви, па се треба присетити неких од најупечатљивијих. Орман (креденац, заборављена реч?) код К.С.Луиса који непогрешиво, у трену пребацује јунаке у Нарнију, рупа (јазбина) или

огледало код Керола, Бауманова земља Оз и торнадо као “средство путовања” за бекство из Канзаса, код Толкина Сиве луке, а Велс је једноставно “измислио” справу, времеплов, која као “Deus ex machina” очас посла разгрће временске струје и таласе, шифре и кодове, док М. Енде свог јунака сном на прањавом тавану очас посла баца у “бескрајне приче”. Александар Грин, у рушевици нама ходника и офиса некадашње пре-совјетске банке, јунака убацује у нову, фантастичну “стварност љубави” телефонским разговором са апарата који и није прикључен на телекомуникациону мрежу, а Стивен Кинг подоста заплета у својим подебелим књигама заснива на паралелним стварностима (Талисман, Мрачна кула, па чак и временска машина у Даласу ‘63...).

Увек занимљив, интригантан, заводљив и узбудљив Нил Гејмен користи прелаз у “други свет” у “Коралини”, “Никадођији”, а да и не спомињемо “Америчке богове” где се читав један ниво приче одмотава у глави јунака Сенка док спава, а Станислав Лем јунака уводи у паралелни свет у коме је и даље жива девојка која се у стварном свету убила. Код Роулингове портали у виду старих чизама и сличних смешних и изанђалих предмета леже по путевима (збиље), Ден Симонс на паралелним световима заснива већину свог књижевног опуса, баш као што и Асимов очас посла пребацује времешно јунака у другу временско-просторну зону.

Књиге које смо спомињали су сјајне. Неке од њих бриљантне, непоновљиве, а ето, чак нисмо морали ни да спомињемо остварења Булгакова (Мајстор и Маргарита), Урсуле Легвин (Небески струт) и Филипа К. Дика (Убик). Оно што их повезује је чињеница да се до друге стварности стиже божанском (пишчевом) интервенцијом (и имагинацијом).

Постоје, ипак, и богомдани писци који су способни да исти резултат постигну природним, мирним путем. Тако фантастични романи Франца Кафке уопште и нису писани у кључу фантастике. Збиља у њима је другачија стварност, али је истовремено и стварност у којој заиста живимо и ми.

Пред мајстором треба скинути капу, шампиону нових-старих снова (или ноћних мора) обесити око врата златну медаљу, али морамо бити искрени: што се више бавимо Кафком, живот нас све више боли. Исувише је отржењујуће збиље коју он нуди. Баш као и у паралелној стварности тамног вилајета: узми или остави, кајаћеш се. ■

КО ТРАЖИ, ТАЈ И НАЂЕ - ИЛИ БУДЕ НАЂЕН

Како живе књиге које путују саме

Јованка Козловачки
Дамјанов

Не могу да се сетим назива приче, али сигурна сам да ју је написао Јовица Аћин. Прича је о књигама које траже и налазе своје читаоце на најразличитијим местима. Барем је тако у мом сећању. Данима сам размишљала како бих могла да сазнам њен назив, претражила сам интернет уздуж и попреко, прелистала десетак Аћинових књига, али без успеха. На крају сам писала писцу приче. Кад, ни он се не сећа (написао их је онолико, па није ни чудо), али се, наравно, добро сећа садржаја приче. У одговору каже: “Књиге шетају по аеродромима, лукама и на бродовима, железничким станицама, хотелима, клупама у парку, кафетеријама. То је у неку руку општа завера књига и њихових читалаца. Читаоци остављају на последњој страници своје име, место и датум где су књигу нашли. Кад је прочитају остављају је тамо где су се заклели. Да, у једној од својих прича спомињем ту заверу. Ја зато никад не носим књиге на пут. Случај ће одредити на коју ћу књигу и где налетети, и тако нађена књига биће ми путно штиво. Пошто је прочитам, препуштам је наставку њеног судбинског лутања и трагања за новим читаоцима.”

О чему се, у ствари, овде ради? Недавно сам била у Хамамету и тамо на прилично чудан начин пронашла књигу на шпанском мени непознатог Педра Делгада Мореира. Упркос чињеници да ми је шпански једнако стран ко-

лико и називи шпанских села упутила сам се у дешифровање садржаја те обимном невелике књиге. Иако немам потцењивачки однос према доколици, нисам се у то упутила јер сам била докона, нисам се чак ни као Јовица Аћин свесно препустила случају да изабере шта ћу на путовању да читам, ствар је банална, први пут сам на пут пошла

без неког штива. Одабрала сам књиге, али сам заборавила да их ставим у кофер. Да нисам направила тај пропуст, вероватно на Педрову књигу не бих ни обратила пажњу, а нашла сам је на баш посебном месту, на улазу у вилу Себастијана, за коју је Френк Лојд Рајт рекао да је најлепша коју је видео, а тај је знао шта је лепа грађевина. Вила је од 1930. била зимска резиденција румунског аристократа Џорџа Себастијана. Иако је Хамамет тада био рибарско село Себастијана су посећивале многи, од Волис Симпсон до Жана Коктоа и Грете Гарбо. Архитектура куће, велелепни врт и фама око гостију разлози су зашто је сваки пут када сам у Хамамету посетим, а књигу, иако сам одмах приметила да је на шпанском, без размишљања сам ставила у ташну. Нисам имала шта да читам, а како су у Тунису највеће шансе да пронађете књиге на арапском и француском, присвојила сам је и понела у хотел.

На трен ми је прошло кроз главу да сигурно постоји разлог зашто сам је нашла. Или она мене. Какогод, када сам се вратила у хотел прво што сам учинила било је да на интернету проверим име писца. Међутим, ни реч нисам нашла о Педру Делгаду Мореира, чије име је

стајало на корицама књиге. Покушала сам и са електронским базама шпанских и већих светских библиотека, али број погодака био је нула, упркос чињеници да је књига имала импресум са свим уобичајеним подацима. Као место издавања наведена је Барселона, а књига је била самиздат. У оваквим ситуацијама не одустајем. Ко тражи, тај и нађе, или буде нађен. Била сам на дужем одмору и имала сам времена на претек, па сам решила да дешифрујем књигу макар морала да жртвујем спавање, ротирам Сицилију и Хамамет (Хамамет је тачно наспрам Сицилије) или, ако буде потребно, окренем планету наглавачке. Инсталирала сам шпанску тастатуру и није ме мрзело да пасус по пасус прекуцавам текст и онда пребацујем у програм за превођење.

Дан по дан, полако сам стицала представу о чему Педро пише. Могла бих да вас држим у неизвесности, то би чак било и праведно, с обзиром колико сам се намучила. Могла бих, али Педрова књига је од оних какве волим, неукалупљена, ни роман, ни збирка прича, микс аутофикције и документарне грађе, слика његове унутрашње утопије са прстохватом дистопије. Педро од 19. странице у стопу прати извесног Гонзалеса који је 2024. провео део пролећа у Порту. Једног од последњих дана борави у Порту Гонзалес је пронашао књигу написану ћирилицом. Како је књига превод, иза насловне био је назив оригинала – „Алу woman's blues“ Ерике Џонг. Иако му је ћирилица била непозната, а није могао да одреди ни језик, ни помислио није да не понесе књигу са собом у изнајмљени стан. Када је напустио Порту, спремачица је пронашла књигу у кухи-

ХОМО ПОЕТИКУС

Круксе

Верољуб
Вукашиновић

Причао је песник Милован Данојлић: У Ивановцима има једна крушка, сваке сам године на раменима носио сина да бере плодове, прошле године није родила а дечак је плакао: тата, хоћу да берем круксе!

Отишао сам на пијацу у Љиг и купио килограм најбољих крушка па их кончићем везао за границице и стара крушка је била пуна најлепших плодова за мог сина.

Тако нешто могао је само песник који је крушке у детињству брао, тамо где мука гони сељака а сељак овцу, и где је свака крштена душа крај кривога плота кончићем везана за дрво живота.

њи и одлучила да је стави на ноћни сточић у спаваћој соби окренутој према улици. Случај (комедијант?) је уредио да прве гошће у стану после Гонзалеса буду две младе редитељке из Србије. Спаваћа соба са погледом на улицу припала је Ањи. Приметила је књигу, овлаш је прелистала, у Порту је дошла послим и чекало ју је пуно обавеза, али ипак је била изненађена да ју је у смештају сачекала књига на српском. Можда књиге заиста судбински лутају светом и траже своје читаоце, био је Педров коментар, као да је у дослуху са Аћином. На насловној страни руком је било исписано име власнице књиге и година када ју је купила, или добила. Бројни пасуси били су подвучени.

Упркос обавезама Ања је фотографисала корице и насловну страницу са потписом власнице и поставила их на Фејсбук уз поруку: „Књига тражи власницу! У стану у Порту, у Португалу, сачекала нас је ова књига. Дошло смо до сазнања да ју је у стан у вече 9. маја 2024. донео неко ко се зове Гонзалес, који је пронашао у близини Војног музеја. Књига је потписана и на појединим местима подвучена. Ово нам разоткрива шта је власница књиге сматрала важним док ју је читала. Имајући у виду да је прошло 23 године, било би узбудљиво да се књига некако врати власници, у нади да данас има другачије погледе на тугу. Помозите у потрази и јавите ако имате информације где је књига виђена у последње 23 године.“ После овог текста Педро је поставио фотографије корица и насловне странице књиге. Онда сам се следила. Име и презиме потписане особе на насловној страници, као и рукопис, били су моји. ■

ДЕВЕТА УМЕТНОСТ: „БЕТМЕН, ГОДИНА ПРВА“

Како је мрачни витез „пекао занат“

Пише: Илија Бакић

Бетмен, улењ у галерији најпопуларнијих стриповских супер јунака – јер је „обичан“ човек – од свог „рођења“ на страница „Детективских стрипова“ („Detective comics“ - DC) 1939. када су га осмислили голбради почетници Боб Кејн и Бил Фингер, плени пажњу нараштаја дечака широм западног света! Сви поштоваоци човека-шишмиша знају да он није над-човек али га већина ипак доживљавао као таквог, вероватно због импозантног костима, сваковрсних „геџета“ на челу са „опаком“ Бетмобилом, које користи против својих мање и више бизарних непријатеља. У овог „самопроизведеног људског супермена“ аутори су унели своје идеје о тајанственом осветнику у мегалополису (за углед су им послужили, данас помало заборављени, вестерн осветник „Зоро“ и урбани осветник „Сенка“). Кроз периоде велике и периоде умерене популарности Бетмен је прегурао пола века а онда је, како читамо у уводу овог албума, 1986. уредништво DC комикса увидело да њихови јунаци, неки стари већ скоро пола века, нису више актуелни па је потребно њихово „освежење“ и то почев од најтрајнијих хероја кавки су Супермен, Чудесна жена и Бетмен. Овај последњи је био најтежи за поправке јер је његово положајште било најсолидније – дечак присуствује убиству својих родитеља и одлучује да се освети почиоцу и свим осталим „лошим момцима“. За „освежавање“ се добровољно јавио Френк Милер који је имао искуства са „ускрсавањем“ стрип хероја (од заборављеног Дердевила је изградио нову стрип мегазвезду) а већ је створио ремек-дело „Бетмен: повратак мрачног витеза“ у коме се пензионисани Бетмен враћа у арену где се бију (и пребијају) Добро и Зло. Милер је решио да напише сценарио али не и да црта нови стрип па је ту улогу поверио Дејвиду Мацукелију, са којим је Милер већ сарађивао на стрипу „Дердевил: поново рођен“. Резултат рада овог двојца је „Бетмен: година прва“, 1987. објављена у четири редовне стрип свеске које су затим спојене у књигу са промешаним, побољшаним колором (новински колор је сиромашнији у нијансама-валерима).

Тежиште приче је на (до тада) необрађеном периоду у коме Брус Вејн постаје Бетмен. Читаоци знају шта му се десило као дечаку и знају шта је Бетмен радио кад је био у пуној снази (па и касније) али Бетменови први кораци нису познати. Елем, у Готам после 12 година скитања по свету стиже млади богати Брус, кога бије глас недољовог плејбоја; на аеродрому га дочекују новинари жељни неке сензационалне вести. Истовремено, прерпаним возом стиже полицијски поручник Џејмс Гордон, забринут за своју супругу пред порођајем; њега дочекује кршњи

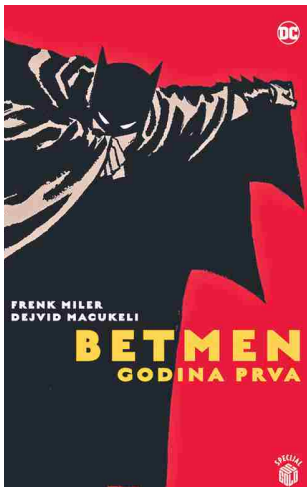
детектив Флас кога је послао комесар Лоуб. Задргли Лоуб одмах упозорава на мрље у Гордоновој каријери због којих очекује да Гордон буде тимски играч што треба да значи да не гура нос тамо где му није место односно да не омета Фласа и Лоуба у њиховим прљавим работима и везама са организованим криминалом.

Кад Бетмен у пуној опреми (маска, плашт, справице...) почне да дели правду то још увек не значи да неће добити ударце, да му неко ребро неће напрснути, али глас о њему се шири; у политичарским рачуницама он је најпре користан али пошто штети послу постаје непријатељ па полиција почиње да га прогони. Гордон сумња да се иза Бетмена крије Дент а потом и Вејн али нема доказе. Али зато Лоуб има доказе о Гордоновој љубавној афери са колегицом које користи да обузда Гордонова хапшења крупних криминалаца. Бетмен схвата да је нужно да му Гордон постане савезник а то ће се десити кад спасе Гордонову бебу коју су отели Лоубови пулени. Негде у позадини Жена Мачка покушава да изађе из Бетменове сенке...

У сјајном поговору овог албума, који је Мацукели нацртао као стрип, наводи се Милерова изјава из 1986. у којој он каже да је Бетмен човек са мисијом која није лична освета већ је племенитија јер „он жели да свет учини бољим местом, местом на којем млади Брус Вејн не би био жртва. У неку руку, њему је циљ да себе

чини непотребним. Бетмен је херој који прижељкује да не мора да постоји.“ Но, та се жеља неће остварити без мноштва авантура – а можда се никад и неће остварити. Милер је свог Бетмена сместио у реалан свет лишен карикатуралности који је садржавао оригинални Човек-Шишмиш; чак су и негативци лишени ореола нападне гротескности која се претпапа у екстравагантну. Физичка уверљивост покрета и мимика, инсистирање на детаљима, на супротстављању сјају богатих и прљавштину опасних делова града мајсторски су оличени у Мацукелијевим цртежима. Његов графизам носи дозу намерне недотераности која блесне изузетним квадратом из неочекиваног ракурса или цртежом на читавој страни. Монтажа табли је динамична и додатно убрзава причу стварајући компактну целину у којој читалац једнако ужива у дијалозима и сликама.

Речју, „Бетмен: Година прва“ обавезна је лектира свих стрипољубаца односно поштовалаца Бетмана без обзира на њихов узраст. ■

СЛИКАРСКИ ДИЈАЛОГ АЛФОНСА МУХЕ И ПРЕДРАГА ЂАКОВИЋА

Молитва као милосрђе

Пише: Данило Вуксановић

Изложба *Молитва као Милосрђе*, коју ће скоро угостити Галерија Матице српске, представља дијалог између уметничких дела два сликара из различитих епоха. Предраг Ђаковић (1964), савремени уметник из Прага, реализовао је инсталације великих димензија којима истражује и пружа оквир новом тумачењу страдања кроз симболички ликовни језик. Специјално за ову поставку, успео је да вешто парафразира сложјену алегоричку композицију Алфонса Мухе (1860–1939) под називом *Милосрђе – Charitas*. Преузевши мотив црвеног крста из централног дела Мухине композиције посвећене једној од хришћанских врлина, Предраг Ђаковић га уграђује у своје радове на којима су приказане издужене експресивне фигуре, у „кредном белилу“, драматичне атмосфере. Као креативно надахнуће, монументално платно Алфонса Мухе *Милосрђе – Charitas* из 1886. године, заузима централну позицију у изложбеном простору велике сале Галерије Матице српске.

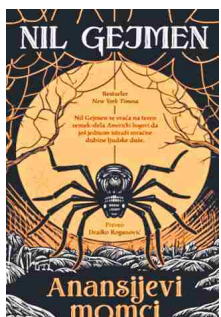
Девет композиција Предрага Ђаковића изведених у различитим материјалима, заједно са још три цртежа Алфонса Мухе из зреле фазе стваралаштва, тумаче на савремен начин трагедију наше цивилизације у ускомешаном историјском току. Милосрђе као појам тако постаје део уметничке молитве – убедљива визуелна исповест. Предраг Ђаковић је уметник покрета и линије људског тела, али и психолошких статуса који доминирају сликарским површинама претвореним у вишезначне асамблаже. Радови Предрага Ђаковића дословно излазе у простор обухватајући придружене елементе инсталације (делови породичних историја, фотографије, столови, кофери и, нарочито, симболи црвеног крста и Давидове звезде). Алфонс Муха био је посвећени трагалац за ефектним смислом за мизансцен, док је „театарски опус“ Ђаковићевих објеката, за разлику од Мухиног, знатно више обојен (не случајно!) *уљеним црним* – цртачким белешкама тескобе. Као такав, овај циклус милосрдног предзнака обухвата асоцијације на места терора као вечну опомену и болно подсећање (*Јасеновац, Терезин, Новосадска рација*). Трезор изгубљених лица у траговима исписаних имена на похабаним коферицама, археологија почињених злочина у колекцији брижљиво прикупљених фотографија, синергија

различитих уметничких израза, непрестани разговор са огромним, погубљеним *човечанством* и изједначавање жртве и целата – само су неки од могућих описа Ђаковићевог рада. Његови богати *иконографски панои* ослобађају заробљене духове са никад довршеног списка жртава, у сентименталној природи стваралачке енергије. У сваком његовом раду налазе се сједињени: потенцијал меморије, морално сведочење и изнова замрзнути израз страшне судбине, као рекреација и истовремено осветљење засенчених ходника свакодневице. У циклусу радова обједињених под називом *Молитва као Милосрђе* састављен је рам за сагледавање човекових архетипских фигура, добрих и лоших, верујућих и залуталих, злочинаца и заточених, живих и мртвих.

* *Милосрђе – Charitas* дело је чувеног уметника сецесије Алфонса Мухе, настало у раном периоду његовог стваралаштва, када је под снажним утицајем аустријског сликара Ханса Макарта пронашао прототипове за алегорички осмишљене женске ликовне. Гроф Кјен Беласи је поверио Мухи рестаурацију зидних слика у свом дворцу Емахоф, и тада му је за царски дворца у месту Хрушовани над Јевшовоку поручио слику *Милосрђе – Charitas*. На монументалној композицији изведеној 1886. године у симболистичком духу, Алфонс Муха је приказао једно од шест дела *Милосрђе – Charitas* – бригу о болеснима и рањенима. Сликком доминира централна женска фигура у белој халини, на величанственом трону. Композиција је распоређена у два крила са централном луном и напашеним сценским развојем мотива. Плаво-коста девојка погнуте главе са црвеним крстом одражава основну идеју љубави према ближњем „апог прохити“ а њена софистицирана поза представља визуелну аналогију распећа. Голубови на десној страни трона симболизују постојану љубав, док на левој страни спокојно почива лавица – традиционални симбол васкрсења. У позадини слике видљиве су драматичне секвенце ратне пустоши у апокалиптичној измаглици разарања, под луком лебдеће представе смрти („*crudelitates*“). ■

ПРОЗОР У СВЕТ

Анансијеви момци

Нил Гејмен
Лагуна, 2024

Актуелне скандале на страну (јер бартовски се држимо тога да је аутор ипак мртав), нема пуно савремених писаца као што је Нил Гејман (1960): када је у форми – а у „Анансијевим момцима“ то је најрасположенији Гејман ког можемо замислити – магија почиње да ради од прве реченице, и у његове фантастичне светове толико је лако веровати и укорачити да је теже прихватити да нису стварни него да јесу.

„Анансијеви момци“ деле исти универзум са „Америчким боговима“ који су изашли неколико година раније, само је овде у питању далеко камернија, породична приповест, наспрот епске скале претходне књиге о боговима у савременом свету. Њихове приче нису повезане, и ове две књиге деле само једног јунака, господина Нансија, који баца своју дугу сенку у оба романа, мада се сам појављује на врло мало страница. За разлику од „Америчких богова“ у којима се Гејмен поигравао са америчком иконографијом и митологијом „американаца“, у „Анансијеви момцима“ претежно смештеним у савремену Енглеску он не улази толико дубоко у (де)конструкцију великих митова, постављајући

Реч критике

овај пут на прво место заплет, и пуштајући читаоца да ужива у простом чину приповедања, и у друштву увек допадљивих ликовна (чак и када такви можда не би требало да нам буду). Роман прати доживљаје сплетаног добродушног рачуновође који открива да има рођеног брата који очигледно има моћи које не би требало да су доступне обичном човеку, те Дебели Чарли (који није заправо дебео) одједном мора да се носи са компликованом породичном драмом и својим немогуће харизматичним братом, али и да прихвати да светом ходају богови и друга митска бића, и да је и он сам повезан са њима.

Невероватно је колико прича тече лако, и колико се чини као да Гејмен пише лако, довољно да скрене пажњу са тога колико је текст пред нама заправо озбиљан – посебно је импресивно колико неосетно тон балансира између благог хумора (и често замста духовитих делова) и емотивне и узбудљиве приче која на тренутке готово дотиче хорор, и ни у једном тренутку не приказује олако ни међуљудске драме, ни тешке тренутке својих ликовна.

Настасја Писарев

Цитат

„Дакле, господе“, рече таксиста везело. „Куда вас возим?“

„Онамо где се могу наћи три лека за сумрак душе“, рече Паук.

„Можда бисмо могли да скокнемо на кари“, предложи Дебели Чарли.

„Постоје три, и само три ствари које могу да одагнају бол смртности и ублаже стисак чељусти живота“, рече Паук. „То су вино, жене и песма.“

„И кари је добар“, истакну Дебели Чарли, али га нико није слушао.

„Хоћете ли неким одређеним редоследом?“, упита таксиста.

„Прво вино“, обзани Паук. „Реке, језера и непрегледни океани вина.“